

**TENTATIVE LIST
SUBMISSION FORMAT**

STATE PARTY: DATE OF SUBMISSION:

Submission prepared by:

Name: _____ E-mail: _____
 Address: _____ Fax: _____
 Institution: _____ Telephone: _____
Name of Property: Tarihi Kentsel Peyzaj olarak Prens Adaları

State, Province or Region:

Latitude and Longitude, or UTM coordinates: 40° 43' 16"- 40 ° 50' 29" North -29° 02' 24" - 29° 08' 08" East

Description:

İstanbul Adaları olarak bilinen Prens Adaları, karaya 1.6 mil (Büyükada) ve 6.5 mil (Sivriada) mesafede sıralanmış irili ufaklı 9 adadan oluşmaktadır. Bunlar, büyüklük sırasıyla ; Büyükada (Prinkipo) 538,63 hektar, Heybeliada (Halki), Burgaz Adası (Antigoni), Kınalıada (Proti), Sedef Adası (Antirovithos), Yasısıada – Demokrasi ve Özgürlük Adası (Plati), Sivriada (Oxia), Tavşan Adası (Neandros) 3,11 hektar ve Kaşık Adası (Pita). Son üç adada yerleşim yoktur.

Bugün üzerinde yaşam süren Adalar, 14.000 kişilik nüfusuyla, İstanbul gibi, 20 milyona dayanmış devasa bir metropolün çok yakınında, kültürel ve doğal miras varlıklarıyla kendini koruyabilmiştir. Adalar tarih boyunca İstanbul metropolüne bitişik, aynı zamanda metropol yaşamından uzak bir kimlik geliştirmiştir. Sabit nüfus, küçük iniş çıkışlar da olsa 130 yıldır değişmemiştir. Dünyanın bir çok metropol çeperinde gündelik yaşamın yoğunluğundan, hızlı ritminden, karmaşasından uzak, gününbirlik kaçışa elverişli sükunet vahaları vardır ve İstanbul Adaları bunu en çok hakeden yerlerin başındadır. Adaları bu vahalardan ayıran çok önemli bir özellik İstanbul'da yaşanan kalkınmacı dönemin ağır nüfus baskıları ve kaynak kısıtları altında hızla elden çıkan tarihi sivil mimari örneklerinin, sokak ve mahalle dokularının, kara ve deniz peyzajlarının, elde kalan son örneklerini barındırıyor olmasıdır.

Adalar'ın o zor anlatılır, çekici, gerilimli karışıklıklar içeren kent peyzajı kendi başlarına tek tek ele alındıklarında abidevi nitelik taşımayan fakat birarada, İstanbul gibi imparatorluklara başkentlik yapmış bir medeniyetler merkezinin kenarında olmanın ne demek olduğunu bir tablo şeklinde sunan mimarlık ve tasarım ürünlerinden oluşur. Bu açıdan Adalar bir sivil mimarlık ve kent müzesi niteliği taşır.

Adalar'da sınırlı sayıda kamu hizmet araçları hariç fosil yakıtla çalışan motorlu araç yoktur. Ulaşım 150 yıldır faytonlarla yapılmaktadır. Bisiklet kullanımı yaygındır. Ada yollarının tamamı yaya yoludur.

Adalar, İstanbul'un son 2000 yıllık tarihini anlamak için, eşi benzeri bulunamayacak bir perspektif açan, özel bir yerdir. Bir kaç istisna dışında, Adalar'ın Antik, Bizans ve erken Osmanlı dönemlerine ait yapı stoğundan günümüze kalanlar, izler, kalıntılar veya kısmi yapı parçalarından ibarettir. Adalar'daki ilk mimari etkinliklerin, dinsel, askeri ve erken endüstri yapıları ile bunları

destekleyen konut ve iskeleler olduğu anlaşılır. Bölgede varlığı bilinen en eski yapı Burgaz'da, MÖ 3. yüzyıl sonuna tarihlenen ve Büyük İskender'in orduları için inşa edilmiş bir kaledir. İstanbul'un, Konstantinopolis adıyla Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu'na başkentlik yaptığı dönemde, imparator II. İustinianus'un 6. yüzyılda Büyükada'yı imparatorluk mülkü ilan ederek Maden bölgesinde bir saray ve manastır inşa etmesiyle Adalar, Bizans tarihindeki yerini almaya başlar. Bu dönemin mimarlık üretimi öncelikle dinseldir ve Ada yapıları, münzevi dindarların sığınağı, ya da Bizans Sarayı'nın başkentten uzak tutmak istediği sürgün ve hükümlülerin zorunlu ikametgahı olur. Manastırlar, Doğu Roma-Bizans döneminde birer ibadet ve inziva yeri olduğu kadar, politik merkezdeki iktidar kavgalarının sonucu gözden düşen üst düzey yönetim kadrosunun sürgün yerleri olarak da anılmıştır.

Adalar'daki yerleşimler 18. yy sonuna kadar, nüfusunun tamamına yakını Rumlardan (Doğu Romalı) oluşan küçük balıkçı köyleri niteliğindedir. Manastırlardaki yaşam, sınırları ve aktiviteleri daralsa da en az 1500 yıldır kesintisiz devam etmektedir.

Osmanlı döneminde uzun süre Adalar'da yaşam, yine sadece bu Rum balıkçı köyleri ve manastırlarda sürmüştür. O günlerin bilinen en eski mimarlık örnekleri de manastırlar ve kiliselerdir. Sadece konutlar değil, bu tür kâgir binalardan da günümüze kadar pek az iz kalmıştır.

Heybeliada'da 1828'de Bahriye Mektebi'nin (Mekteb-i Fünûn-ı Bahriye-i Şâhâne) kurulması ile Adalar'da yaşam yeni bir evreye girmeye başlamıştır. 1838 tarihli Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması ile kapitalist ekonomik sistemine entegre bir ticaret burjuvazisinin güçlenmesi, 1839 Tanzimat Fermanıyla gayrimüslim Osmanlıların bir takım haklar elde etmesi, 1846'da İstanbul kıyılarından vapur seferlerinin başlaması ve 1856 da Islahat Fermanı ile yabancılara mülk edinme hakkı verilmesi gibi gelişmeler, yavaş yavaş Avrupa burjuvazisinininki gibi bir yaşam tarzına yönelen gayrimüslim Osmanlıların zengin kesimiyle, onlarla yarışmaktan geri kalmayan Osmanlı Saray çevresinin inşa edecekleri yeni dinlenme kültürü için mükemmel adres yazları kolaylıkla artık gidilebilecek Adalar olacaktır. Bu kesim kısa zamanda Adalar'da irili ufaklı köşkler yaptırır ve sayfiye hayatının tüm teşkilatını kurar. Adalar, İstanbul'da batı usulü belediye yönetiminin başlatıldığı, Beyoğlu'ndan sonra ikinci yer haline gelir. Adalar ondokuzuncu yüzyıl ortasından itibaren yüzyılın politik ve ekonomik değişimlerinin yansıması olarak, Osmanlı'da başlayan kurumsal modernleşme düşüncelerinin, yeni politika üretme tarzının ve bu üretimi gerçekleştiren yeni üst sınıfların (burjuvazi ve yüksek bürokratlar) kültürel gösterisine tanıklık eden bir merkeze dönüşmüştür. Bu açıdan Prens Adalarının kültürel mirası, kapitalist ekonominin ve ulus devlet sistemlerinin yükselişe geçtiği, imparatorluklar çağının son döneminde, Osmanlı'nın verdiği cevapların ve geliştirdiği tepkilerin mimari ve sosyolojik ortama yansımış en özgün formunu yansıtmaktadır.

Bu dönemde Prens Adaları, Rum Ortodoks nüfus yoğunluğuna dayanan homojen sosyolojik dokusundan uzaklaşmış, Osmanlı'nın yükselen gayrimüslim burjuva sınıfının, Müslüman devlet ricalinin, paşaların, beylerin ve Fransız, İngiliz başta olmak üzere sayısız yabancı tüccar ve elçilerinin özellikle yaz aylarında yaşadığı çokkültürlü bir ada yerleşimine dönüşmüştür.

Adalar bu döneme damgasını vuran ekonomik, siyasi ve kimlik arayışlarının "mimari tasarımlar" üzerinden mekâna yansıdığı benzersiz bir kültürel teşhir ve deneyim merkezidir, bir bakıma. "Osmanlı Vatandaşlığı" kavramıyla Osmanlı İmparatorluğunun "Milletler Sistemine" yeni bir

yorum getirme arayışlarının revaçta olduğu bu dönemde mevcut dini ve etnik kimliklerden bağımsızlaşarak birlikte yaşayabilmeye ilişkin yeni tahayyülleri besleyen yer Adalar ve adalarda yeni gelişen çokkültürlü ortam olmuştur. Prens Adalarında, bu sürecin etkilerini bugün etkileyici ve zengin mimari usluplara sahip köşklerinde, konaklarda ve kültürel peyzajında okuyabiliyoruz.

Adaların zengin taşınmaz mirasında, Neo-Klasik, Neo-Greek, Neo-Gotik, Neo-Romanesk, Art Nouveau ve Art-Deco mimari uslupları yansıtan ve eklektik, yani bir çok mimari usluptan derlenmiş öğelerin tek binada biraraya gelmesinden oluşan sayısız örnekler vardır. Öte yandan dünyada bilinen hiçbir mimari usluba girmeyen tamamen sahibinin yada mimarının kişisel yaratımı ile inşa edilmiş yapılar da bulunmaktadır. Kimi yapılar plansal olduğu kadar bezemeler ve sanatsal açılardan da geç Osmanlı döneminin, klasik Osmanlı bezemelerinden ayrıştığı, Memlük, Magrep, Endülüs veya Gotik vb. farklı sanat akımlarının karışımını kullanan bir Osmanlı modernleşme dönemine tanıklık etmektedir (Ahmet Ersoy). Öte yandan Adalar'da yapılar yanında doğal çevre ve bahçeler de yerel ve çok çeşitli egzotik bitkilerin –iklimin de olumlu etkisi ile- birarada kullanıldığı eklektik yaklaşımlar ile tasarlanmıştır. Yerel ve çok çeşitli egzotik bitkiler ile özenle tasarlanan sokaklardaki “yeşil doku” dünyanın her bölgesi ile ticaret irtibatı olan yeni üst sınıfların ve burjuvazinin sanki « Dünya » yı –tüm fikirler yanında tüm güzellikleri ile - yeni yaşam alanlarına, Adalar'a taşıma denemesine dönüşmüştür.

Sadece sayfiye yaşamını şekillendiren konutlar değil, yeni tip vatandaşlığın kültürel dışavurumunu karşılayacak, dünyaya açık ve kapsayıcı yönelimini besleyecek yeni tür kurumlar da bu dönemde inşa edilmiştir. Adalar'ın ön görünümünü halen süsleyen oteller bu dönemin eserleridir. Orient Express'in işletmecisi Wagon Lits Cook tarafından İstanbul Pera'daki Pera Palas Oteli'yle aynı tarihte Büyükkada'nın ikinci yüksek tepesi olan İsa Tepesi'nde yapımına başlanan (1899), mimar Alexandre Vallauray'nin ahşap tasarımı ve boyutları ile dikkat çeken Prinkipo Palas Oteli, o dönemin kültürel arayışların bugüne ulaşan en önemli örneklerinden birisidir. Heybeliada Bahriye Mektebi (Mekteb-i Fünûn-ı Bahriye-i Şâhâne, 1828), İngilizce, Fransızca, Yunanca ve Türkçe derslerin işlendiği Heybeliada Rum Ticaret Mektebi (1831), Ortodoks dünyasının merkezi İstanbul Patrikliğinin ihtiyaç duyduğu din adamlarının yetiştirilmesi için kurulan Heybeliada Ruhban Okulu (1844) gibi önemli eğitim kurumları da yine bu dönemin modernliğe uzanacak altyapılarını temsil eden simge eserleridir.

Adalar, 1 Dünya Savaşı'nın çalkantılı yıllarında ve ardından yeni Cumhuriyet'in kuruluş döneminde politik merkezin İstanbul'dan Ankara'ya taşınmasıyla, bir durgunluk dönemine girmiştir.

İstanbul mübadele dışı bırakılmasına rağmen, Adalar'ın sayfiye kültüründe ve canlılığında etkin olan Adalı Rumların bir bölümü Adalar'ı ve Türkiye'yi terketmiştir. Buna karşılık Adalar, İstanbul'a paralel olarak, 1917 Ekim Devrimi'nden kaçan beyaz Rusların adresi olmuştur.

Bu dönemde üç adadaki Sanatoryum Binaları dışında yeni yapılaşmaya rastlanmamaktadır. Yeniden canlanma 2. Dünya Savaşı'ndan hemen önce, 1930'lu yıllarda başlamış, savaş sonrasında artarak sürmüştür. Cumhuriyetin kurulması sonrasında Atatürk, İsmet İnönü, Fethi Okyar gibi kurucu liderler ile birlikte aralarında gazeteci, yazar, sanatçı ve iş insanlarının da bulunduğu yeni Cumhuriyet eliti, Adalar sayfiye yaşamının görünür yüzleri olmuşlardır. 1929 yılında Lev Troçki'nin kaçış yeri olarak Büyükkada'yı seçmesi ile birlikte Adalar geçmişi Bizansa giden sürgün yeri olma özelliğini yeniden hatırlar. Troçki'nin 4,5 yıl gibi bir süreyle oturduğu ve eserlerini

yazmaya devam ettiği iki ev halen ayakta. Öte yandan Adalar, tanzimat ve meşrutiyet ile hızlanan batılılaşma ve modernleşmeye koşut olarak, gerek Osmanlı'nın son döneminde, gerekse Cumhuriyet yıllarında dönemin önemli yazar ve sanatçılarına da kucak açmıştır. Hüseyin Rahmi Gürpınar, Reşat Nuri Güntekin, Sait Faik, Nurullah Ataç, Yahya Kemal, Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkcısı) gibi önemli dönem romancısı, hikayecisi ve şairlerle, Fahrelnisa Zeid, Füreya, Nejad ve Şirin Devrim gibi ressamalar, hemen sayılabilecek isimler arasındadır.

Cumhuriyetin kurulması ile beraber parlamento egemenliğin merkezi olur ve Mustafa Kemal Atatürk Parlamento Klübü'nün şubesi olarak Büyükkada'da 1906 yılında *Yacht Club of Princess Island* adıyla kurulmuş olan özel klübün devralınmasını sağlar. Anadolu Klübü, 1990'lı yılların sonlarına kadar parlamento üyelerinin biraraya gelip vakit geçirdikleri, sohbet ettikleri, Musevi toplumdan da üyelerin bulunduğu bir ortamdır. 19.yüzyıl sonunda gelişmeye başlayan kapsayıcı, yeni vatandaşlık çabalarını kolaylaştıran kamusal sahaların, biraradalık mekanları ve çokkültürlü altyapıların bir anlamda devamı gibidir Anadolu Klübü.

1940'lerden itibaren yapımı hızlanan yeni sayfiye konutlarının daha çok modern mimari genel tanımı içine sokulması gerekir. Bu yapılar, megapol İstanbul ile aynı dönemde başlayan ancak bugüne çok azı ulaşan modern mimarlık örnekleri açısından da Adalar'ı bir açık müze konumuna sokmaktadır. (Büyükkada'da Anadolu Kulübü Yeni Otel Binası, Rıza Derviş Evi, Sadıkoğlu Evi, Zeki Sâyar Evi; Burgazadası'ndaki Rotmann Evi, Kamhi-Grünberg İkiz Villası, Goldenberg Villası, Treves-Katalan Evi; Kınalıada Camisi vb).

Adalar sadece mimarlık örnekleriyle değil, bu yapılara imza atan mimarlarıyla da dikkat çeker. Küçüknikolaidis, Kaludis, M. Azaryan, R. D'Aronco, A. Vallaury, Vedat Tek gibi 19. yy-20. yy başı döneminin önemli mimarlarının yanı sıra, Cumhuriyet Türkiye'si mimarlarından Turgut Cansever, Abidin Mortaş, Asım Mutlu, Emin Necip Uzman, Utarit İzgi, Sedat Hakkı Eldem gibi mimarlar, hemen bir çırpıda sayılabilecek isimlerdendir.

Günümüzde Prens Adaları, geçmişleri Doğu Roma İmparatorluğuna dayanan Ortodoks Hristiyanlığın geleneksel kurumlarına ev sahipliği yapmaktadır. Kültürel mirası, 19uncu yüzyıl Osmanlı dünyasının kendisini içinde bulduğu kimlik-odaklı gerilimli ve aynı zamanda yaratıcı alanın mekânsal formlarda ve yaşam biçimlerindeki tezahürünü ihtiva etmektedir. Adalar mimari mirasında izlenen eklektiklik, mevcut kimlik pozisyonlarının dayattığı sabit anlayışların sorgulanabilmesini sağlayan bir tutum olarak modernizme uç vermektedir (Günkut Akın). Modernist duruş, geleneksel olanın tamamen yeni okumalara maruz bırakıldığı bir arayış sürecidir ve bu arayışın mimari eserlerdeki yansıması bugün Adalarda, 19.yüzyıl yapılarında olduğu gibi, modern dönem yapılarında da izlenebilmektedir. Kültürel mirası yapılarla sınırlı olmayan Adalarda, Osmanlı'dan bu yana dönüşerek gelen kültürel çeşitliliğin tüm gerilimli ve aynı zamanda biraradalık formüllerinin yaratıcı cevapları yaşayan somut olmayan miras olarak mevcudiyetini sürdürmektedir. Çokkültürlülük bayram kutlamaları, dini törenler ve kamusal adetler şeklinde Adalar'da devam etmektedir.

Adalar, 1984 yılında bütünüyle SİT alanı ilan edilmiş ve korumaya alınmıştır. Adalar bünyesinde, kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanları bulunmaktadır. Marmara Denizinde bulunan bu 9 irili ufaklı adadan oluşan Prens Takım Adaları içinde Sedefadası, Büyükkada, Heybeliada, Burgaz Adası ve Kınalıada halen daha kentsel ve doğal sit statülerini korumakta ve tek tek de tescillenmiş çok

sayıdaki yapılarıyla (bu beş adadaki yapılarının altıda biri tescillenmiş durumdadır) ve kentsel dokusu ve peyzajı ile açık bir mimarlık ve kent müzesi mahiyetini taşımaktadır.

Justification of Outstanding Universal Value:

ii.

Adalar, Osmanlı İmparatorluğu'nun ağırlıklı 19uncu yüzyıl ortasından itibaren, Tanzimat Fermanı ile kurumsallaşan batılılaşma hareketi ile birlikte kimlik ekseninde yaşadığı dönüşüm ve reform arayışlarının ortaya çıkardığı gerilimli ve fakat yaratıcı siyasal ve düşünsel ikliminin tüm izlerinin bugün okunabileceği bir kültürel miras alanıdır. Klasik Osmanlı döneminin izlerini taşıyan yapılara sahip olduğu gibi, dünya ekonomisine açık ticaret burjuvazinin 19.yüzyılın sonlarından Birinci Dünya Savaşı dönemine kadarki kısa zaman aralığındaki kozmopolit döneme ait düşünsel, estetik ve yaşamsal arayışlarının izleri de, mimarlık mirası olarak, Adalarda görülmektedir. Ana şehirden bir nebze uzaklığın verdiği nisbi “özgürlük” ortamı ile ön plana çıkan Prens Adaları insanlara, bir taraftan söz konusu dönemde yükselen ulusallaşmanın yarattığı “milli kimlik” baskısından ve diğer taraftan hala devam eden dinsel ve etnik-odaklı kimliklerden bağımsızlaştıran kapsayıcı bir ortam sunmuştur. Osmanlı, Levanten, Batılı ve Modernist kültürlerin, fikirlerin ve ekonomik sistemlerin birbiri içine geçtiği bu kozmopolit ortam, kültürel sistemlerin karşılıklı etkisi ile Osmanlı ve Akdeniz havzasında başka örneği olmayan özgün bir sayfiye yerleşimi ve beraberinde idari kurumlar ve çokkültürlü bir yaşam kültürü yaratmıştır. Cumhuriyet Türkiye'si öncesi bu dönemin kimlikler-arası ve ötesi arayışlara işaret eden kozmopolitizminin yaslandığı modernist tutum Cumhuriyet dönemi ile birlikte modern mimarlık ürünleriyle Adalarda en ilginç ve yaratıcı fikirlerini geliştirme imkanı bulmuştur. Adaları bu bakımdan bir açık mimarlık müzesi haline getiren tüm bu eserler Adalarda bugün izlenebilmekte ve hatta içinde yaşanılarak “yaşayan müze” fikrini ete kemiğe büründürmektedir.

iii.

Prens Adaları, Osmanlı'nın çok kültürlü miras ve “milletler sistemi” geleneğine ve 18inci yüzyıldan itibaren Osmanlı geleneksel kurumlarının politik, ekonomik, kültürel değişimlere verdiği tepkilere tanıklık ediyorlar. Osmanlı döneminde çok kültürlü ve kozmopolit yapıları ile tanınan kentlerin nerede ise hiçbirinde bugün kalmayan, bu çok-kültürlü somut miras konutlarda, özel tasarımlı bahçeler içinde yükselen köşk ve yalılarda, otel, manastır, okul gibi kamusal yapılarda ifade bulmaktadır. Öte yandan çok kültürlü somut olmayan miras; farklı inançlar, etnik kimlikler, birçok dil, ibadet, dini bayram, sanat ve yemek gibi günlük yaşamın çeşitli formlarına işlemiş halde Adalar'da hayat bulmaktadır.

iv.

Adalar, Akdeniz Havzasında ve Osmanlı Coğrafyasında, 19uncu yüzyılın ev sahipliği yaptığı, ulus devlet oluşumlarını hızlandıran, kapitalist eko-politik sistem ve bu yeni sistemin oluşturduğu yeni sınıfların tetiklediği farklı mimari üslupların biraradalığının yarattığı benzersiz bir mimari ve kültür manzarasına sahiptir. Bu miras, geleneksel, Rönesans ve modern dönemlerin her birinden ayrı ayrı kaynaklanan birçok farklı üslubun birlikteliğinin özel ve istisnai örneğidir. Bu örnek, Cumhuriyet dönemi modern mimarlığın en önemli isimlerinin eserlerinin de eklenmesiyle, Adalar'ı İstanbul'un sivil mimarlık ve kent müzesi konumuna taşımıştır.

v.

Adalar zengin Akdeniz uygarlığının bir ögesidir; bu bölgenin, önce Bizans sonra Osmanlı ve ardından Cumhuriyet Türkiye'si anakentine eklenmiş özgün bir sayfiye geleneğinin yaşayan bir örneğidir. Lübnan, Mısır, Suriye'den İtalya, Fransa, Yunanistan ve Mayorka adalarına uzanan geniş bir havzanın önemli bir "ada yaşantısı" örneği olarak korunmalıdır. 19. yüzyılda Osmanlı'nın çokkültürlü toplumunun yaşadığı dönüşüm sürecinin sancı ve gerilimlerinin estetik ve yaşam tarzlarındaki yansımalarını izlediğimiz özgün bir sahne olarak ve bu yaratıcı sürecin 20.yüzyıla devrettiği modernlik arayışlarının nasıl devam ettiğine dair ipuçlarının okunabildiği nadide bir yer olarak Adalar tüm dünya için, evrensel öneme haiz somut ve somut olmayan bellek işlevi üstlenebilecek değerleri taşımaktadır.

vi.

Prens Adaları, bütününde standart kentsel planlamaya meydan okuyan bir uslupsal çeşitliliğe ve yanyanalığına sahiptir. Buradaki eklektik, yenilikçi ve farklı usluplar mimarlıkta deneyselciliğe olanak veren serbest bir politik ve kültürel ortamın varlığına tanıklık eder. Prens Adaları, mimari üretimdeki serbestlik ve yenilikçilik ile düşüncedeki serbestlik ve yenilik arasında ki geçişkenliği sergileyen bir açık hava müzesidir. Bütün mimari eserler aslında hem uslupları ve hem de onları inşa eden ve sipariş eden insanların tercihleri ile 19'uncu yüzyılın Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan şekline tanıklık etmekte ve 20.yüzyıla açılan modernist soruların mahiyetine ilişkin halen izleyebileceğimiz ipuçları sunmaktadır

Kültürel ve mimari açıdan dünya mirası içinde Adaların kalıcılığının sağlanması bu bakımdan aciliyet taşımaktadır.

Statements of authenticity and/or integrity

Prens Adaları üstün evrensel değerlerini yansıtan özgün mimari yapılara, peyzaj dokusu ve somut olmayan mirasın kutlamalar, bayramlar, dini ritüeller gibi özgün formlarına sahiptir. Doğu Roma İmparatorluk döneminden başlayan ve 19uncu yüzyılda zenginleşen ardından 20inci yüzyılda yeni mimari eklemeler yaşayan Prens Adalarında, mirasın günümüze değin geçirdiği özgün gelişim birçok kaynaktan da takip edilebilmektedir.

Prens Adalarının, Bizans dönemindeki dünyadan kopuk izole, manastır ve inziva yaşantısını anlatan birçok bilgi kaynağına erişebilmekteyiz. Patrikhane arşivleri, Adalar'ın bu erken dönemdeki mimari ve kültürel dokusuna dair bilgilerin yer aldığı en önemli merkezlerden birisidir. Adalar'ın bu sürgün yeri olma özelliğine yeni bir katman 19.yüzyıl ile beraber eklenmiştir. Adaların kozmopolit bir düşünsel ve yaratım ile buluşma mekânı haline geldiği 19uncu yüzyıldaki değişimine dair yazılı ve görsel kaynaklar ise çok daha zengindir. 16ıncı yüzyıldan itibaren seyyahların yoğun ilgi göstermeye başladığı Adalar'daki mimari miras ve kültürel yaşam hakkında özgün bilgileri sunan kaynakların başında seyahatnameler, tarihçi, arkeolog, mimar ve doktor gibi meslek temsilcilerinin, tüccarların ve elçilerin günlükleri gelmektedir. Adaları ziyaret eden ve ayrıntılı bilgiler yazan kişiler arasında Augier Ghiselin de Busbecq, Pierre Gillés, Reinhold Lubenau, Jean Thevenot, Evliya Çelebi, Eremya Çelebi Kömürçüyan, Guillaume Antoine Olivier, Gustave Schlumberger, Théophile Gautier, François-Félix Jacquot, Cosimo Comidas de Carbognano, David Porter, Guillaume-Josephus Grelot, Antoine Ignace Melling, Kont Edward Raczynski, Pierre de Tchihatchef, Edwin Augustus Grosvenor, Philipp Anton Dethier, François-Félix Jacquot ve Josephus Grelot, Claude Simenon, Daniel Rondeau vb. sayısız isimler

sayılabilmektedir. Bu kaynaklar Adaların isimleri, topoğrafyaları, bahçeleri, keşişleri, ziyaretgahları ile manastır yaşamını, değişen politik ve ticari hayatı, yalnızlık ve kozmopolit yaşam arasındaki hızlı geçişleri, doğal güzellikleri, iklim ve bitki örtüsünü, sahilleri ve günöbirlük ziyaretçileri, tüccarlar, köşkler, yalıları ile yaşatılan gelenekleri vb konularında zengin bilgiler sunmaktadır.

Ayrıca Osmanlı Arşiv Belgeleri, Sultan fermanları, Devlet Salnameleri, Nizamnâmeler ve temettuat defterleri, Adalarda Osmanlı dönemindeki yapılaşma, toprak rejimleri, ticari, ekonomik, sosyal hayat hakkında dateylı bilgileri içermektedir. Bu sayede Adaların geçirdiği tarihsel dönemler ve kültürel gelişmeleri izleyebilmekteyiz.

Haritalar, gravürler, kartpostallar gibi görsel kaynaklar da Adalar için oldukça zengindir.

Cumhuriyet dönemindeki imar planları, Adalar ve İstanbul Belediyeleri'nin arşivleri, meclis ve encümen kararları, Belediye planları, Koruma kurulu kararları da başvurulacak kaynaklar 2010 yılında kurulmuş olan Adalar Müzesi'nin arşivinde de yer almaktadır. Adalar Müzesi başta olmak üzere, İnönü Müzesi, Sait Faik Abasıyanık Müzesi Adalardaki geçmiş günlük yaşam pratiklerine dair bilgiler sunmaktadır.

Öte yandan Prens Adaları üstün evrensel değer ve özgünlüğünü yansıtan somut ve somut olmayan miras bütününe tüm elementlerine, müstakil yapılar, kamusal yapılar ve sokak ve sosyal doku da dahil olmak üzere sahiptir. 20inci yüzyılın değişen şartları ile kimi yapılardaki işlevler değişmiş veya kimi konutlar ve köşkler ile Rum Yetimhanesi, Ruhban Okulu, sanatoryum gibi kimi yapılar kullanılmadığı için bütünlüğünü kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Adalar'daki mirasın bütüncül korunması kapsamında özgün sokak ve yol dokusunu bozmamak için motorlu taşıt kullanımına izin verilmemektedir. Adalar'da ulaşım at arabaları ve bisiklet ile yapılmaktadır. Ayrıca Adalar, daha önceki yüzyıllara dayanan Manastır yaşantısının yine yoğunlukla 19uncu yüzyıldaki politik ortama verdiği özel ve ünük değişimleri de yansıtan mimari mirasın tümüne sahiptir.

Sahip oldukları tarihi ve kültürel mirasın kendine has bir bütün oluşturması nedeni ile Büyükada, Heybeliada, Burgazada, Kınalıada Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 09.10.1976 tarih ve 9461 sayılı kararı ile kentsel sit ve ayrıca Büyükada, Heybeliada, Burgazadası ve Kınalıada'nın bütününe doğal sit ilan dılmıştır. 20. yy modern mimarlık örnekleriye oluşmuş özel mülk niteliğindeki Sedefadası ve Büyükada, Heybeliada, Burgazadası ve Kınalıada, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu tarafından 31.03.1984 tarihinde 234 sayılı karar ile "sit alanları bütünü" ilan edilmiştir. Adalar genelinde ki tüm mirasın korunması ve kullanılmasında 1983 tarih ve 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu hükümleri geçerlidir.

Bu koruma şemsiyenin de yardımıyla, bu beş adadaki (Sedefadası, Büyükada, Heybeliada, Burgazadası ve Kınalıada) doğal ve yapılı çevreyle ve yarattıkları toplumsal yaşantının tarihsel katmanlarının özgün karakterleri büyük oranda devam etmektedir.

Buna karşılık, Bizans döneminde İstanbul'un sürgün ve inziva yerlerinden birisi olan ve 1949 yılında üzerine Deniz Kuvvetleri eğitim tesisleri yapılanaya kadar ıssız kalmış olan, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 09.10.1976 tarihli ve 9461 sayılı kararı ile korunması gerekli

tarihi ve doğal sit alanı ilan edilmiş olan Yassıada,- bugün değiştirilen adıyla Demokrasi ve Özgürlük Adası – 2012 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlı İstanbul 1 numaralı Tabiat Varlıkları Komisyonu tarafından doğal sit durumu kaldırılmış ve turizm-odaklı yapılaşmaya açılmıştır. Benzeri şekilde, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 08.09.1978 tarih ve 10577 sayılı kararı ile “Prens Takım Adaları bütünlüğü içinde korunması gerekli doğal sit alanının bir parçası olduğuna” karar verilen” Sivriada, inşaata açılmıştır.

Comparison with other similar properties:

Prens Adaları, Doğu Akdeniz Havzasına dağılan **İzmir, Selanik, Beyrut, İskenderiye** gibi Levanten kentleri ile özellikle de İmparatorluk çağının son döneminde ve yine özellikle Osmanlı İmparatorluğunun kapitalist ekonomik sistem, ulus-devletleşme süreci ve kozmopolit yaşama verdiği tepkiler açısından birbirine benzer tarihsel özelliklere sahiptir. Bununla birlikte anılan kentlerin tümü liman kentidir ve sahip oldukları mimari miras bu kentlerin işlevleri nedeni ile Adalar’ın sahip olduğu sayfiye mimarisinden farklıdır. Adalar mimari mirasını özgün kılan hususlardan birisi liman kenti olmamasından kaynaklanmaktadır. Akdenizdeki liman kentleri ile Adalar’ın değil ama İstanbul’un büyük limanlarından olan Karaköy’ün sahip olduğu mimari mirasın türü ve işlevi açısından benzerlik gösterdiği söylenebilir. Öte yandan yakınında bulunması nedeni ile **İstanbul Beyoğlu** ve **Bogaziçi**’nde 19uncu yüzyılda üretilen üst sınıf konutları ile Adaların mirası arasında biçimsel ortaklıklar bulunmaktadır. Tarihçi Afife Batur adaların gözde bir sayfiye olmasını başta diplomatlar olmak üzere Türkiye’deki Avrupalıların buraya yerleşmesine bağlar. Bu nedenle yerel mimari büyük ölçüde batıdan da etkilenmiştir. Ancak bu biçimsel ortaklıklar, Adalar’ın sahip olduğu mimari stil zenginliği, tarihi yapıların büyük oranda hala varlıklarını sürdürerek Adalar’ın yapı çevresini tanımlıyor olması düşünüldüğünde Adalar’ın İstanbul’daki bu kültür bölgelerinden farklılaşmasına neden olmaktadır.

Akdeniz havzasından çıkarak, UNESCO Dünya Miras Listesinde bulunan, 18-19uncu yüzyılların Asya ve Amerika’daki çok kültürlü ve kozmopolit kentlerine baktığımız da ise kolonyel liman kentleri karşımıza çıkmaktadır. Malezyada ki liman kentlerinin en önemlileri ve eskileri olan **Meleka and George Town**, Çin’deki ticaret ve liman kenti **Macao**, Güney Amerika Pasifik Sahillerindeki önemli deniz yollarının üzerinde yükselen liman kenti **Valparaiso**, Pasifik Sahillerinde ki en eski Avrupalı yerleşimi olan **Panama City** ve Karayiplerdeki önemli liman ve ticaret kenti ve aynı zamanda askeri savunma yapıları ile ön plana çıkan **Cartagena** gibi liman entleri ile Prens Adalarının benzer eko-politik dönemlerde yapılaştığını görmekteyiz. Bu kentler hem liman kentleri olmaları nedeni ile ve hem de kolonyal ekonomik sisteme tanıklık etmeleri ile Prens Adalarından ayrılmaktadır. Osmanlı sisteminin tarihsel mirası ve ne Osmanlı’nın ne de Prens Adalarının hiçbir zaman kolonyal merkeze dönüşmemiş olması diğer kolonyal liman kentlerinden ayırmakta, benzersiz ve özel kılmaktadır. Çünkü Prens Adaları kolonileşmemiş ve Osmanlı Milletler sisteminin etkisi altında kozmopolit akımlar ve çok kültürlü toplumsal yapının sunduğu olanaklarla yaşamını sürdürmüştür. Öte yandan aynı Prens Adaları gibi çok kültürlü ve kozmopolit yapılaşması, mimari yaratıcılık ve usullarının çeşitliliği ile ön plana çıkan, UNESCO Dünya Miras Listesinde yer alan Çin’in **Kulangsu** Adası ile Adalar arasında benzer tarihi tanıklıklar bulunduğu söylenebilir. Lakin Prens Adaları, kozmopolitizm ve ulus-devletleşme süreçlerinin karşıt etkileri çerçevesinde ortaya çıkan yeni kimlik, estetik, kültürel ifade ve yaşam arayışlarının, yeni idari ve politik kurumların deneyim ve teşhir merkezi olması nedeni ile Kulangsu Adasından da ayrılmaktadır.

Prens Adaları, bahçeli sayfiye türü konutlara sahip olması nedeni ile İngiltere'deki bulunan **Rosherville Bahçeleri**'ne benzetilebilmektedir. Öte yandan İstanbul'un ayrılmaz parçaları olması nedeni ile Napoli Şehrine bağlı olan **Ischia** ve **Capri Adaları** ile de benzerlikler kurulabilmektedir. Ancak bu yerleşimlerin, Prens Adalarındaki mirasın çok kültürlü arka planı, çok üsluplu mimari yapısından uzak oldukları görülmektedir. Ayrıca, Prens Adaları, bu adalardan, izole yaşamın tüm gereklerini sürdürüyor olması, örneğin pahalı alışveriş dükkanlarını ve fosil yakıtlı motorlu araçları trafiği sokmamasıyla da ayrılmaktadır.